ಡಾ॥ ಬೆಂ. ಶಾ. ಶ್ಯಾಮಲಾ ರತ್ನಕುಮಾರಿ *

ರಾಜಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ರಾಜಪ್ರಭುತ್ವದ ಸ್ವರೂಪ ಒಂದು ವಿವೇಚನೆ

ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ರಾಜಪ್ರಭುತ್ವದ ಕಾಲ (ಕ್ರಿ.ಶ.೭೫೩-೯೭೩) ಕರ್ನಾಟಕದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಉಜ್ವಲ ಯುಗವೆನಿಸಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ರಾಜಪ್ರಭುತ್ವದ ವಿಜಯದುಂದುಭಿ ಕೀರ್ತಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಗಳು ಭಾರತದಾದ್ಯಂತ ಎಂದರೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕನೋಜಿನಿಂದ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ರಾಮೇಶ್ವರದವರೆಗೆ ಹರಡಿ ವಿಜೃಂಭಿಸಿದ ಮಹೋನ್ನತ ಕಾಲವೆನಿಸಿದೆ. ಸಮಕಾಲೀನ ವಿಶ್ವದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ನಾಲ್ಕು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಒಂದೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. (ಇತರ ಮೂರು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಗಳು- ಅರಬ್, ಬೈಜಾಂಟಿಯನ್ ಮತ್ತು ಚೀಣಾದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಗಳು).[1] ಇಂತಹ ಭವ್ಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರಭುಗಳಾಗಿದ್ದ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ದೊರೆಗಳು ವಿಜಿಗೀಷುಗಳೂ ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷಿಗಳೂ ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಗಳೂ ಉದಾರಿಗಳೂ ಪ್ರಜಾರಂಜಕರೂ ಆಗಿದ್ದರು ಎಂಬುದನ್ನು ಸಮಕಾಲೀನ ಸಾಹಿತ್ಯಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ, ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಸಿಗುವ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಪೂರ್ಣ ರಾಜಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತವೆ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ರಾಜಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳೂ ಬಿರುದಾವಲಿಗಳೂ ರಾಜರ ಕುಲೋಚಿತತ್ತ್ವವನ್ನೂ ಗುಣವಿಶೇಷಗಳನ್ನೂ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಸಾಧನೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತವೆ. ಅವರ ಅರಸುತನದ ಹಕ್ಕನ್ನೂ ದೈವಿಕತೆಯನ್ನೂ ಪರಮಾಧಿಕಾರವನ್ನೂ ವೈಭವೋಪೇತ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳನ್ನೂ ನ್ಯಾಯಬದ್ಧವೆಂದು ಸಾರಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಪ್ರಜೆಗಳು ಮಾನ್ಯಮಾಡುವಂತೆ ಪ್ರೇರಿಸುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳು ರಾಜರ ಕೀರ್ತಿ ಘನತೆ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಗಳನ್ನು ಎಲ್ಲೆಡೆ ಹರಡಿ ಪ್ರಜೆಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜರ ಬಗ್ಗೆ ಗೌರವ, ವಿಧೇಯತೆ, ನಿಷ್ಠೆ ಅಭಿಮಾನಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಲು ಅನುವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ರಾಜಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳು ಯಶಸ್ವಿ ರಾಜಪ್ರಭುತ್ವದ ಬುನಾದಿ ಅಂಶಗಳಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ.

ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ರಾಜರ ವಿಭಿನ್ನ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳನ್ನು ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ರಾಜಪ್ರಭುತ್ವದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವಿವೇಚಿಸುವುದೇ ಪ್ರಸ್ತುತ ಲೇಖನದ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ.

ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ರಾಜ್ಯ ಸಂಸ್ಥಾಪನಾದ ದಂತಿದುರ್ಗ ಹಾಗೂ ಅವನ ಪೂರ್ವಜರು ಬಾದಾಮಿ ಚಾಲುಕ್ಯರ ಸಾಮಂತರಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಸಾಮಂತ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳಾದ 'ಸಮಧಿಗತ ಪಂಚ ಮಹಾಶಬ್ದ' ಮತ್ತು 'ಮಹಾಸಾಮಂತಾಧಿಪತಿ' ಎಂಬ ಬಿರುದುಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಧರಿಸಿದ್ದರು ಪಂಚಮಹಾಶಬ್ದ (ಶಂಖ, ತಮ್ಮಟೆ, ಧವಳಭೇರಿ, ಶೃಂಗ, ಜಯಘಂಟೆ)[2] ಗೌರವ ಮರ್ಯಾದೆಗಳಿಗೆ ಅರ್ಹರಾದ ಸಾಮಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠರಿಗೆ ಮಾತ್ರ 'ಸಮಧಿಗತ ಪಂಚ ಮಹಾಶಬ್ದ'ದ ಬಿರುದನ್ನು ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಅಂತೆಯೇ ಸಾಮಂತಮುಖ್ಯನಿಗೇ 'ಮಹಾಸಾಮಂತಾಧಿಪತಿ' ಬಿರುದು ಸಲ್ಲುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ದಂತಿದುರ್ಗನು ಬಾದಾಮಿ ಚಾಲುಕ್ಯರ ಪ್ರಮುಖ ಸಾಮಂತರ ಸಾಲಿಗೆ ಸೇರಿದವನಾಗಿದ್ದನೆಂದು ಹೇಳಬಹುದಾಗಿದೆ. ದಂತಿದುರ್ಗನು

* ಇತಿಹಾಸ ವಿಭಾಗದ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರು,ಬಸವೇಶ್ವರ ಪ್ರಥಮದರ್ಜೆ ಮಹಾವಿದ್ಯಾಲಯ, ರಾಜಾಜಿನಗರ,ಬೆಂಗಳೂರು ೫೬೦೦೧೦

1. ಡಾ.ಎಚ್.ಎಲ್.ನಾಗೇಗೌಡ, 'ಪ್ರವಾಸಿ ಕಂಡ ಇಂಡಿಯಾ', ಸಂ.೧. ಮೈ.ವಿ.ವಿ.
2. ನಿಜಗುಣ ಶಿವಯೋಗಿ ವಿರಚಿತ 'ವಿವೇಕ ಚಿಂತಾಮಣಿ', ಪುಟ ೨೩೮

ಕೊನೆಯ ಬಾದಾಮಿ ಚಾಲುಕ್ಯ ದೊರೆ ಇಮ್ಮಡಿ ಕೀರ್ತಿವರ್ಮನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಅವನಿಂದ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಶಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡ ಮೇಲೆ ಬಾದಾಮಿ ಚಾಲುಕ್ಯ ಅರಸರ ಸಾರ್ವಭೌಮತ್ವ ಸೂಚಕಗಳಾದ 'ಪೃಥ್ವೀವಲ್ಲಭ', 'ಪರಮಭಟ್ಟಾರಕ', 'ಮಹಾರಾಜಾಧಿರಾಜ' 'ಪರಮೇಶ್ವರ' ಮುಂತಾದ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳನ್ನು ತಾನೂ ಧರಿಸಿದನು. ಈ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳು ಮುಂದಿನ ಎಲ್ಲ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ದೊರೆಗಳಿಗೂ ಸಮಾನವಾಗಿ ಅನ್ವಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಕುಲಕ್ರಮಾಗತ ಸಾರ್ವಭೌಮತ್ವಸೂಚಕ ಬಿರುದುಗಳಾದವು.

ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ರಾಜಪ್ರಭುತ್ವ ಮುಂದೆ ವಿಸ್ತಾರಗೊಂಡಂತೆ ಹಾಗೂ ಅದರ ಕೀರ್ತಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಗಳು ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ದೊರೆಗಳ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಬಿರುದಾವಳಿಗಳು ಸಂಖ್ಯಾತ್ಮಕವಾಗಿಯೂ ಮತ್ತು ಗುಣಾತ್ಮಕವಾಗಿಯೂ ಬೆಳೆದು ಬಂದವು. ಈ ಎಲ್ಲ ರಾಜಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಿಯಾಭಿಧಾನ (Terms of Endearment), ಶೌರ್ಯಾಭಿಧಾನ (Terms of Heroism), ಶ್ರೇಷ್ಠತಾ ಅಭಿಧಾನ (Terms of Excellence) , ಭಕ್ತ್ಯಾಭಿಧಾನ (Terms of Personal Devotion), ಪೋಷಕಾಭಿಧಾನ (Terms of Royal Patronage) ಸೌಂದರ್ಯಾಭಿಧಾನ (Terms of Personal Beauty) ಎಂಬ ಶೀರ್ಷಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಗೀಕರಿಸಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.[3]

ಪ್ರಿಯಾಭಿಧಾನ

ಎಲ್ಲ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ದೊರೆಗಳೂ ಪ್ರಿಯಾಭಿಧಾನಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದರು. ಈ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳನ್ನು ಸ್ವಯಮಾಭಿಲಾಷೆಯಿಂದ ರಾಜರೇ ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು, ಇಲ್ಲವೇ ಪ್ರಜೆಗಳೇ ತಮಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಿಯರಾದ ರಾಜರಿಗೆ ಈ ಅನ್ವರ್ಥ ಅಭಿಧಾನಗಳನ್ನು ಆಪ್ಯಾಯಿಕೆಯಿಂದ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಬಹುವೇಳೆ ರಾಜನ ನಿಜನಾಮಧೇಯಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಆಯಾಯಾ ರಾಜರ ಪ್ರಿಯಾಭಿಧಾನಗಳಿಂದಲೇ ಅವರನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಧ್ರುವನನ್ನು ಕಲಿವಲ್ಲಭನೆಂದೂ ಶರ್ವನನ್ನು ನೃಪತುಂಗ ಅಮೋಘ ವರ್ಷನೆಂದೂ ಮುಮ್ಮಡಿ ಗೋವಿಂದನನ್ನು ಪ್ರಭೂತವರ್ಷನೆಂದೂ ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಅಕಾಲವರ್ಷನೆಂದೂ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲಾಗಿದೆ.

ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರಾಜರ ಪ್ರಿಯಾಭಿಧಾನಗಳನ್ನು ಮೂರು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಗುಂಪುಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ 'ತುಂಗ', 'ವರ್ಷ', 'ವಲ್ಲಭ' ಎಂಬ ಅಂತ್ಯಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಪ್ರಿಯಾಭಿಧಾನಗಳು.

'ತುಂಗ'[8] ಅಂತ್ಯಪ್ರತ್ಯಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪ್ರಿಯಾಭಿದಾನಗಳೆಂದರೆ 'ಜಗತ್ತುಂಗ', 'ಶುಭತ್ತುಂಗ', 'ನೃಪತುಂಗ', 'ವಿಕ್ರಮತುಂಗ' ಮೊದಲಾದವು. ಈ ಪ್ರಿಯಾಭಿಧಾನಗಳನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಮುಮ್ಮಡಿ ಗೋವಿಂದ, ಮೊದಲನೇ ಹಾಗೂ ಎರಡನೇ ಕೃಷ್ಣ, ಶರ್ವ ಅಮೋಘವರ್ಷ ಹಾಗೂ ನಾಲ್ವಡಿ ಗೋವಿಂದ, ಮೊದಲನೇ ಇಂದ್ರ ಹಾಗೂ ಮೂರನೇ ಇಂದ್ರರು ಧರಿಸಿದ್ದರು. ಈ ಬಿರುದು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ರಾಜರ ಅಧಿಕಾರ ಘನತೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಭಾವಗಳು ಶಿಖರಕ್ಕೇರಿದುದನ್ನು ವಿಶದೀಕರಿಸಿ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ರಾಜಪ್ರಭುತ್ವವು ಸಿದ್ಧಿಯ ಪರಾಕಾಷ್ಠೆಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿತೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತದೆ.

'ವರ್ಷ'+ ಅಂತ್ಯಪ್ರತ್ಯಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪ್ರಿಯಾಭಿಧಾನಗಳಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆಗಳೆಂದರೆ 'ಧಾರಾವರ್ಷ'

---

3. ಆಧಾರ-ಕುಂದಣಗಾರ,'ಇನ್ಸ್‌ಕ್ರಿಪ್ಷನ್ಸ್ ಆಫ್ ನಾರ್ಥರ್ನ್ ಕರ್ನಾಟಕ ಅಂಡ್ ಕೊಲ್ಹಾಪುರ', ಪುಟ.೮
4. ಅ) ನೇಸರಿಕಾ ತಾಮ್ರಪಟಗಳು, ರಾಜ, ಮುಮ್ಮಡಿ ಗೋವಿಂದ, ಕಾಲ-ಶಕ ೭೨೭ ಎ.ಇಂ ೩೪, ಸಂ. ೧೯, ಪುಟ, ೧೩೧.
   ಆ) ಭಂಡಕ್ ತಾಮ್ರಪಟಗಳು, ಎ.ಇಂ.xiv ಸಂ.೬.ಪುಟ ೧೨೧. ಮಂತ್ರಾಲ ಶಾಸನ, ೧೯ ೧೫.ಎ.ಆರ್. ಸಂ. ೫೪೨
   ಇ) ನೀಲಗುಂದ ಶಾಸನ, ಎ.ಇಂ.vi , ಸಂ.೧೧, ಪುಟ ೯೮.ಕಲಸ ಶಾಸನ ಎ.ಇಂ.xiii , ಸಂ ೨೯, ಪುಟ ೨೩೬.
   ಈ) ವಜೀರ್ ಖೇಡ ತಾಮ್ರಪಟಗಳು, ಎ.ಇಂ. xxxiii
5. ಅ) ಪಟ್ಟದಕಲ್ ಶಾಸನ, ಇಂ.ಆಂ. xi , ೧೮೮೨, ಸಂ. ೧೨೨
   ಆ) ಭಂಡಕ್ ತಾಮ್ರಪಟಗಳು-ಮೇಲಿನಂತೆ.
   ಮಂತ್ರಾಲ ಶಾಸನ - ಮೇಲಿನಂತೆ.
   ಸೊರಟೂರು ಶಾಸನ - ಸೌ.ಇಂ.ಇ xi, ಸಂ.೩೯.
   ಇ) ಅಲಾಸ್ ತಾಮ್ರಪಟಗಳು, ಎ. ಇಂ. vi , ಸಂ.೧೮, ಪು ೨೦೯-೨೧೧ ರಾಧನಪುರ ತಾ.ಪ.ಟ ಎ.ಇಂ.vi , ಪು ೨೪೨.
   ಈ) ದಂಡಾಪುರ ಶಾಸನ ಕ. ಇ. iv , ಸಂ.೪ ಪು ೨೪೨ ಸಿರೂರ್ ಶಾಸನ ಕ.ಇ.,vii , ಪು.೨೦೨.
   ಉ) ನೋಡಿ ಅಡಿ ಟಿಪ್ಪಣಿ ೪ ಈ; ಹಾಳಹರವಿ ಬಂಡೆ ಶಾಸನ ಸೌ.ಇಂ.ಇ ix, ಸಂ.೬೨
   ಊ) ಅಂದೂರ ತಾಮ್ರಪಟಗಳು, ಎ.ಇಂ.xxxvi , ಸಂ. ೩೨. ಪು ೨೫೬.

(ಧಾರಾಕಾರವಾಗಿ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ವರ್ಷಿಸುವವನು- ಸುರಿಸುವವನು); 'ಅಕಾಲವರ್ಷ' (ಅಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಬರಗಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ವರ್ಷಿಸುವವನು), 'ಪ್ರಭೂತವರ್ಷ' (ಸಮೃದ್ಧಿಯಾಗಿ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ನೀಡುವವನು); 'ಅಮೋಘವರ್ಷ' (ಅತಿಶಯವಾಗಿ ನೀಡುವವನು); 'ನಿತ್ಯವರ್ಷ'(ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ವರ್ಷಿಸುವವನು); 'ಸುವರ್ಣವರ್ಷ' (ಚಿನ್ನವನ್ನು ವರ್ಷಿಸುವವನು) ಮೊದಲಾದುವು. ಈ ಬಿರುದುಗಳನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಧ್ರುವ, ಮೊದಲನೇ, ಎರಡನೇ ಹಾಗೂ ಮೂರನೆ ಕೃಷ್ಣರು, ಶರ್ವ ಹಾಗೂ ಬದ್ದೆಗ, ಮುಮ್ಮಡಿ ಹಾಗೂ ನಾಲ್ವಡಿ ಗೋವಿಂದ, ಮುಮ್ಮಡಿ ಇಂದ್ರ, ಖೊಟ್ಟಿಗ ಹಾಗೂ ಕರ್ಕರು ಧರಿಸಿದ್ದರು.

ಇವರೆಲ್ಲರ ಪ್ರಿಯಾಭಿಧಾನವಾದ 'ವರ್ಷ' ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ರಾಜರ ಔದಾರ್ಯ ಮತ್ತು ದಾನಪ್ರಿಯತೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಪಾಲು ದಾನಶಾಸನಗಳಾಗಿದ್ದು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೂ ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೂ, ವೀರರಿಗೂ ನೀಡಿದ ಭೂದಾನ ಸುವರ್ಣದಾನಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುವುದರ ಮೂಲಕ ಮೇಲೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ 'ವರ್ಷ' ಪ್ರಿಯಾಭಿಧಾನಗಳ ಅನ್ವರ್ಥತೆಯನ್ನು ಸಾರುತ್ತವೆ.

ಇನ್ನು 'ವಲ್ಲಭ'[6] ಅಂತ್ಯಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನುಳ್ಳ ಪ್ರಿಯಾಭಿದಾನಗಳು 'ಕಲಿವಲ್ಲಭ' 'ಶ್ರೀ ವಲ್ಲಭ'. 'ಲಕ್ಷ್ಮೀವಲ್ಲಭ' 'ವಲ್ಲಭನರೇಂದ್ರ' ಮೊದಲಾದುವು. ಈ ಪ್ರಿಯಾಭಿಧಾನಗಳನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಧ್ರುವ ಮುಮ್ಮಡಿ ಗೋವಿಂದ, ಶರ್ವಅಮೋಘವರ್ಷ ಹಾಗೂ ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣ ಧರಿಸಿದ್ದರು. ಈ 'ವಲ್ಲಭ' ಪ್ರಿಯಾಭಿಧಾನಗಳು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ರಾಜರ ಸಾರ್ವಭೌಮತ್ವ, ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಪ್ರಭಾವ ಮತ್ತು ಸಂಪತ್ತಿನ ಒಡೆತನಗಳನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಅಂಶವನ್ನೇ ಪುಷ್ಟೀಕರಿಸುತ್ತದೆ-'ಬಲ್ಹಾರ (ಬಲ್ಲಹ= ವಲ್ಲಭ) ರಾಜನು ಇಡೀ ಭಾರತದ ರಾಜರನ್ನು ತಮ್ಮ ಅಧೀನದಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಂಡು ಕಪ್ಪ ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದನು; ಎಲ್ಲಾ ರಾಜರೂ ಅವನಿಗೆ ಶಿರಬಾಗಿ ನಮಿಸುತ್ತಿದ್ದರು' ಎಂಬ ಅರಬ್ ಪ್ರವಾಸಿಗರ ಹೇಳಿಕೆ.

ಶೌರ್ಯಾಭಿಧಾನ

ಎಲ್ಲ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ರಾಜರನ್ನು ಸಮಕಾಲೀನ ದಾಖಲೆಗಳು ಶೂರವೀರರೆಂದೂ ಪ್ರಚಂಡ ದಿಗ್ವಿಜಯಿಗಳೆಂದೂ ಪ್ರಶಂಸಿಸಿದೆ. ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ರಾಜರೆಲ್ಲರೂ ವಿಜಿಗೀಷುಗಳಾಗಿದ್ದು ಭಾರತದ ಆದ್ಯಂತ ಪ್ರಚಂಡ ದಿಗ್ವಿಜಯಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿ ವಿಜಯದುಂದುಭಿಯನ್ನು ಮೊಳಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಕಾರಣ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಶೌರ್ಯಭಿಧಾನಗಳು ವಿಶೇಷತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಈ ಶೌರ್ಯಭಿ ಧಾನಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತ ಹಾಗೂ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿನ ಶೌರ್ಯಾಭಿಧಾನಗಳು[7] - ಅಪ್ರತಿಹತ ವಿಕ್ರಮ(ಎದಿರೇಟಿಲ್ಲದ ಶೌರ್ಯವುಳ್ಳವನು), ವಿಜಯಾವಲೋಕ (ದೃಷ್ಟಿ ಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ವಿಜಯವನ್ನು ಪಡೆಯುವವನು), 'ವಿಕ್ರಾಂತನಾರಾಯಣ' (ತ್ರಿವಿಕ್ರಮ ಸಾಧಿಸಿದ ವಿಷ್ಣು), 'ವೀರನಾರಾಯಣ', 'ವಿಕ್ರಮಾವಲೋಕ', ಇತ್ಯಾದಿ. ಈ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಶರ್ವ ಅಮೋಘವರ್ಷ, ಮುಮ್ಮಡಿ ಇಂದ್ರ ಮತ್ತು ಇಮ್ಮಡಿ

---

6. ಅ) ನೋಡಿ ಅಡಿ ಟಿಪ್ಪಣಿ ೫ ಅ .
   ಆ) ಲಕ್ಷ್ಮೇಶ್ವರ ಶಾಸನ, ಐ ಎ xi ಪುಟ ೧೫೬
   ಇ) ನೋಡಿ ಅಡಿ ಟಿಪ್ಪಣಿ ೪ ಇ.
   ಈ) ನೋಡಿ ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿ ೫ ಊ.
7. i. ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ, ಪರಿಚ್ಛೇದ ೧, ಪದ್ಯ ೨
   ii. ಜಂಬಗಾಂವ್ ತಾಮ್ರಪಟಗಳು.
   iii. ಅಂದೂರ ತಾಮ್ರಪಟಗಳು
   iv. ಸಂಜಾನ್ ತಾಮ್ರಪಟಗಳು, ಎ.ಇಂ. ೧೮, ಸಂ.೨೬, ಪುಟ ೨೩೫.
   v. ಅಲಾಸ್ ತಾ.ಪ. ಎ.ಇಂ. ೬ ಸಂ.೧೮ ಪು ೨೦೯-೧೧
   vi. ಇಸಾಮುದ್ರ ಶಾಸನ. ಎ.ಕ. xi, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ೭೬ ಸಂ.ಬಿ.ಎಲ್. ರೈಸ್.
   vii. ಬಾಂಬೆ ಗೆಜೆಟಿಯರ್, 'ಸೌಂದತ್ತಿಯ ರಟ್ಟರ ಶಾಸನಗಳು', ಪುಟ. ೪೧೯
   viii. ಮೇಲೆ ನೋಡಿ vi
   ix. ಅದೇ.

ನಾಲ್ವಡಿ ಗೋವಿಂದರು ಧರಿಸಿದ್ದರು. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿನ ಶೌರ್ಯಾಭಿಧಾನಗಳೆಂದರೆ 'ಕಾಯ್ದೊರ ಜವ' (ಹೋರಾಡುವ ಶತ್ರುಗಳಿಗೆ ಯಮ), 'ತುಡಿಗ' (ತುಂಟ-ಅಂಕೆಗೆ ಸಿಕ್ಕದವನು), 'ಕಲಿ ಚಾಗಿ' (ತ್ಯಾಗವೀರ), 'ಪ್ರತಿಬಲದಗ್ಗಳರಿಪುಗೆನಿಪ್ಪರಸ' (ಅತಿಶಯವಾದ ಶತ್ರುಪ್ರಮುಖನಿಗೂ ಅರಸನೆನಿಸುವವನು), ಮುಂತಾದವು. ಈ ಶೌರ್ಯಾಭಿಧಾನಗಳನ್ನು ಮುಮ್ಮಡಿ ಇಂದ್ರ ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣ ಹಾಗೂ ಕದಂಬಳಿಗೆ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಸಾಮಂತಾಧಿಪತಿ ಕನ್ನರರು ಧರಿಸಿದ್ದರು.

ಶ್ರೇಷ್ಠತಾಭಿಧಾನ

ಈ ವರ್ಗದ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳು ಆಯಾಯಾ ರಾಜರುಗಳಿಗೆ ವಿವಿಧ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಅಭಿರುಚಿ ಸಿದ್ಧಿ ಹಾಗೂ ಪಾರಮ್ಯಗಳನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತವೆ. ಇಂತಹ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳೆಂದರೆ ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣನಿಗಿದ್ದ 'ಆನೆವೆಡಂಗ' 'ಮದಗಜಮಲ್ಲ', ಅವನ ಮಂತ್ರಿ, ಪ್ರಧಾನನಾಗಿದ್ದ ನಾರಾಯಣನಿಗಿದ್ದ 'ಗಜಾಂಕುಶ' ಹಾಗೂ ಮೊದಲನೇ ಅಮೋಘವರ್ಷನ ಅಧಿಕಾರಿಗಿದ್ದ 'ತುರಗವೆಡಂಗ', ಇವು ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣ ಹಾಗೂ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗಿದ್ದ ಹಸ್ತಿವಿದ್ಯಾ ಚತುರತೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತವೆ ಹಾಗೂ ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣನು ತನ್ನ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತ ದಿಗ್ವಿಜಯದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಹಸ್ತಾಶ್ವಯುದ್ಧ ಕುಶಲತೆ, ನಿಷ್ಣಾತತೆಯಿಂದ ವಿಜಯಸಾಧಿಸಿದನೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತವೆ. ಅಂತೆಯೇ ಅವನ 'ತಂಜೈಯುಂ ಕಚ್ಚಿಯುಂ ಕೊಂಡ' ಎಂಬ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಚೋಳರನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸೋಲಿಸಿ ಅವರ ಪ್ರಮುಖ ರಾಜಕೀಯ ಕೇಂದ್ರಗಳಾದ ತಂಜಾವೂರು ಮತ್ತು ಕಾಂಚಿಗಳನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು 'ದಕ್ಷಿಣಾಧಿಪತಿ'ಯಾಗಿ ತನ್ನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡ ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣನ ದಿಗ್ವಿಜಯ ಸಿದ್ಧಿ ಹಾಗೂ ಅಧಿಕಾರ ಪಾರಮ್ಯಗಳನ್ನು ವಿಶದೀಕರಿಸುತ್ತದೆ. ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣನ ಪರಮ ಮಿತ್ರ, ಸಾಮಂತ ಗಂಗ ಮಾರಸಿಂಹ ಗೂರ್ಜರ ಪ್ರತೀಹಾರರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಪಡೆದುಕೊಂಡ 'ಗೂರ್ಜರಾಧಿಪತಿ' ಹಾಗೂ ನೊಳಂಬರನ್ನು ನಿರ್ಮೂಲಮಾಡಿ ಅವರ ರಾಜ್ಯವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಧರಿಸಿದ 'ನೊಳಂಬಾಂತಕ' ಎಂಬ ಬಿರುದುಗಳೂ ಇದೇ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಈ ವರೆಗೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಬಿರುದುಗಳು ಯುದ್ಧಕಲೆಯಲ್ಲಿನ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದವುಗಳಾದರೆ ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣನ 'ಕಂಧಾರಪುರವರೇಶ್ವರ' ಎಂಬ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯು ಅವನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ನೂತನವಾದ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕಾಂಧಾರಪಟ್ಟಣ ನಿರ್ಮಾಪಕ ನೆಂದೂ ನೆಲೆವೀಡು ರಚನಾಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಅವನ ನೈಪುಣ್ಯತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಅಮೋಘವರ್ಷನ ಬಿರುದುಗಳಾದ 'ನೀತಿ ನಿರಂತರ', 'ಉದಾರಚರಿತ' ಹಾಗೂ ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣನ 'ಪರಾಂಗನಾ ಪುತ್ರಕ' ಮುಂತಾದುವು. ಈ ರಾಜರ ಚಾರಿತ್ರ್ಯ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿಯುತ್ತವೆ.

ಭಕ್ತ್ಯಾಭಿಧಾನ

ರಾಜ ರಾಣಿಯರ ಅಥವಾ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಒಲವು ಯಾವ ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ದೇವತೆಯ ಬಗೆಗೆ ಇತ್ತೆಂದು ತಿಳಿಸುವ ಬಿರುದುಗಳೇ, ಈ ಭಕ್ತ್ಯಾಭಿಧಾನ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳು. ಈ ಬಿರುದುಗಳು ಆಯಾ ರಾಜರ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಆಯಾ ದೈವ ಹಾಗೂ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ, ಧರ್ಮಾನುಯಾಯಿಗಳಿಗೆ ಸಿಗುತ್ತಿದ್ದ ಮಾನ್ಯತೆ ದತ್ತಿದಾನ ಮತ್ತು ಪ್ರಭಾವಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲದೆ.'ಯಥಾರಾಜಾ ತಥಾ ಪ್ರಜಾ' ಎಂಬ ಹೇಳಿಕೆಯಂತೆ ತಮ್ಮ ರಾಜರುಗಳ ದೇವಭಕ್ತಿ, ಧಾರ್ಮಿಕತೆಗಳನ್ನನುಸರಿಸುವ ಪ್ರಜೆಗಳ ಧಾರ್ಮಿಕ ಒಲವು ನಿಷ್ಠೆಗಳನ್ನು. ಈ ಮೇಲಿನ ಭಕ್ತ್ಯಾಭಿದಾನ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತವೆ.ಮುಮ್ಮಡಿ

---

8 i. ಜೂರ ಪ್ರಶಸ್ತಿ, ರಾಜ-ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣ, ಸಾಲುಗಳು ೪-೫, ಶಾಸನ ಸಂಗ್ರಹ ಸಂ.೧೫, ಪು ೧೫

ii. ಸೊರಟೂರು ಶಾಸನ.ಎಸ್.ಐ. ಐ. xi ಸಂ.೩೯

iii. ಸಾಲೊಟಗಿ ಶಾಸನ. ಎ.ಇಂ.೪, ಸಂ.೬

iv. ರೋಣ ಶಾಸನ, ಎ.ಇಂ ೧೩

v. ಮೇಲೆ (i)ನ್ನ ನೋಡಿ.

vi.-vii. ಕರ್ನಾಟಕದ ಇತಿಹಾಸ, ಡಾ|| ಬಾ.ರಾ. ಗೋಪಾಲ್, ಪುಟಗಳು ೭೫-೭೬

viii. ಕಂದಾರ ಶಾಸನ, ನಾಂದೇಡ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಶಾಸನಗಳು, ಸಂ ೨ ಸಂ.ಕುಂದಣಗಾರ್.

ix. ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ, ಪರಿಚ್ಛೇದ i, ii

x. ಅದೇ.

xi. ಮೇಲಿನ (!)ನ್ನು ನೋಡಿ.

ಇಂದ್ರ, ನಾಲ್ವಡಿಗೋವಿಂದ ಧರಿಸಿದ್ದ 'ಕೀರ್ತಿನಾರಾಯಣ' 'ನೃಪತಿ ತ್ರಿಣೇತ್ರ', 'ರಾಜ ಮಾರ್ತಾಂಡ' 'ಚಾಣಕ್ಯ ಚತುರ್ಮುಖ' ಮುಂತಾದ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳನ್ನು[9] ಈ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಬಹುದಾಗಿವೆ. ಈ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ರಾಜರು ತಮ್ಮ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆಯನ್ನು ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳಾದ ಬ್ರಹ್ಮ ವಿಷ್ಣು ಮಹೇಶ್ವರ ಹಾಗೂ ಸೂರ್ಯರೊಡನೆ ಸಮೀಕರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಸೌರ, ಬ್ರಾಹ್ಮ ಶೈವ ಮತ್ತು ವೈಷ್ಣವ ದರ್ಶನಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಆಸ್ಥೆಯನ್ನು ಅವರು ಬೆಳೆಸಿದ್ದರೆಂಬ ಅಂಶ ನಿರೂಪಿತವಾಗುತ್ತವೆ. ಅಂತೆಯೇ ಗಂಗ ಮಾರಸಿಂಹನ ಅಧಿಕಾರಿ ಧಲದಂಕರಾಮನು ತನ್ನನ್ನು 'ರಾಮಪಾದಪಂಕಜ ಭ್ರಮರ' ಎಂದು ಕರೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಇದರಿಂದ ಮಾರಸಿಂಹನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಜೈನ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸರಿಸಮನಾಗಿ ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮವೂ ಪುರಸ್ಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತೆಂಬ ಅಂಶವು ದೃಢವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪೋಷಕಾಭಿಧಾನ

ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ರಾಜರು ಸಂಗೀತ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ಕಲೆ ಮುಂತಾದುವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅಭಿರುಚಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಉದಾರವಾಗಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಪೋಷಿಸಿ ಬೆಳೆಸಿದರೆಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಪೋಷಕಾಬಿ ಧಾನಗಳು. 'ಗೇಯ ಚತುರ್ಮುಖ', 'ಪಂಡಿತ', 'ಗುಡಿ ಕಲ್ಪ ವೃಕ್ಷ' ಎಂಬ ಮುಮ್ಮಡಿ ಇಂದ್ರ, ಅಮೋಘವರ್ಷ ನೃಪತುಂಗ ಹಾಗೂ ಮುಮ್ಮಡಿ ಅಮೋಘವರ್ಷರು ಧರಿಸಿದ್ದ ಅಬಿ ಧಾನಗಳು [10]. ಈ ವರ್ಗದ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳಿಗೆ ಕೆಲವು ಉದಾಹರಣೆ ಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ಅಭಿಧಾನಗಳು ರಾಜರುಗಳಿಗೆ ಸಂಗೀತ, ಕಾವ್ಯ, ಸಾಹಿತ್ಯ ದೇವಾಲಯ ನಿರ್ಮಾಣಕಲೆಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಪರಿಶ್ರಮವನ್ನೂ ಹಾಗೂ ಉದಾರ ಪೋಷಕತ್ವವನ್ನೂ ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಶರ್ವ ಅಮೋಘವರ್ಷನು ಸ್ವತಃ ವಿದ್ವಾಂಸನಾಗಿದ್ದು ಕಾವ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ವಂತ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ನೇಡುತ್ತಿದ್ದನೆಂದು ಅವನ ಅನುಮತಕ್ಕನು ಸಾರವಾಗಿಮೇ 'ಕವಿರಾಜ ಮಾರ್ಗ' ಗ್ರಂವು ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತೆಂದು ಕವಿಯು ಅದರಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೆ ಇಂದಿಗೂ ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಅಮೋಘ ವರ್ಷ ನೃಪತುಂಗನನ್ನೇ 'ಕವಿರಾಜ ಮಾರ್ಗ' ಗ್ರಂಥದ ಕೃರ್ತವೆಂದೂ ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಸೌಂದರ್ಯಾಭಿಧಾನ:

ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ರಾಜರು ಸೌಂದರ್ಯವಂತರೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ, ಈ ವರ್ಗದ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣ, ನಾಲ್ವಡಿ ಗೋವಿಂದ, ಮುಮ್ಮಡಿ ಅಮೋಘ ವರ್ಷರಿಗಿದ್ದ 'ರಟ್ಟಕಂದರ್ಪ', 'ನಿತ್ಯಕಂದಪ್ರ', 'ನಿರುತಸ್ಮರ' ಬಿರುದುಗಳು [11]. ಈ ರಾಜರು ಮನ್ಮನಂತೆ ರೂಪಯೌವನ ಸಂಪನ್ನರಾಗಿದ್ದರೆಂದು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ತಮ್ಮ ರೂಪ ಸಂಪತ್ತಿನಿಂದಲೇ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ರಂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂದೂ ಇದರಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ರಾಜರೇ ಅಲ್ಲದೆ ಕೆಲವು ರಾಣಿಯರೂ ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಗಳಾಗಿದ್ದು ಅಧಿಕಾರಸೂಚಕ ಬಿರುದುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೆಂದು ಶಾಸನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಧ್ರುವನ ರಾಣಿಯಾಗಿದ್ದ ವೆಂಗಿ ಚಾಲುಕ್ಯ ರಾಜಕುಮಾರಿ ಶೀಲಾಭಟ್ಟಾರಿಕಾ ಧರಿಸಿದ್ದ 'ಪರಮೇಶ್ವರಿ' ಎಂಬ ಅಭಿಧಾನ ಹಾಗೂ ನಾಲ್ವಡಿ ಗೋವಿಂದನ ರಾಣಿ ಭಾಗಿಯವ್ವೆ ಧರಿಸಿದ್ದ 'ಮಹಾದೇವಿ', 'ರಾಚ್ಚಿ' ಎಂಬ ಅಭಿಧಾನಗಳು[12]. ಈ ರಾಣಿಯರಿಗಿದ್ದ ರಾಜಕೀಯಾಧಿಕಾರದ

---

9 i. ಮುಮ್ಮಡಿ ಇಂದ್ರನ ಜಂಬಗಾಂವ್ ತಾಮ್ರಪಟಗಳು, ಎ.ಇಂ ೩೬, ಸಂ. ೨೯ ಪುಟ ೨೨೨.
ii-iii . ಕ್ಯಾಂಬೆ ತಾಮ್ರಪಟಗಳು, ಎ.ಇಂ.೭ ಸಂ.೬, ಪುಟ ೩೯.
iv. ನಾಲ್ವಡಿ ಗೋವಿಂದನ ಅಂದೂರ ತಾಮ್ರಪಟಗಳು
v. ಮದ್ದಗಿರಿ ಶಾಸನ ಸಂ. ೧೦೨, xii ಎ.ಕ.

10 i. ಮುಮ್ಮಡಿ ಇಂದ್ರನ ವಾಜಿರ್‌ಖೇಡ ತಾಮ್ರಪಟಗಳು, ಎ.ಇಂ. ೩೮,ಸಂ ೨
ii. ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ, ಪರಿಚ್ಛೇದ ೧, ಪದ್ಯ ೧೭೮, ೧೩೬.
iii. ಇಸಾಮುದ್ರ ಶಾಸನ, ಮುಮ್ಮಡಿ ಅಮೋಘವರ್ಷನ ಆಳ್ವಿಕೆ. ಎ.ಕ.ಕ್ಸೈ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ೭೬, ಸಂ.ಬಿ.ಎಲ್.ಕೈಸ್.

11 i. ಜಂಬಗಾಂವ್ ತಾಮ್ರಪಟಗಳು,ಎ.ಇಂ.೩೬ ಸಂಖ್ಯೆ ೨೯, ಘಟ ೨೩೬
ii. ನಾಲ್ಕನೇ ಗೋವಿಂದನ ಕ್ಯಾಂಬೆ ತಾಮ್ರಪಟಗಳು, ಎ.ಇ. ೭, ಸಂ ೬ ಸಾಲು ೩೮.
iii. ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ, ಪರಿಚ್ಛೇದ ii

12 1 ಜೆತ್ವಾಯ್ ತಾಮ್ರಪಟಗಳು, ಎ.ಇಂ.೨೨, ಸಂ.೧೩ಸಪುಟ ೯೮
2. ಅಂದೂರ ತಾ.ಪ., ಎ.ಇಂ.೩೬ ಸಂ.೩೨ ಪುಟ ೨೫೬

ಅಭಿರುಚಿ ಮತ್ತು ಸಾರ್ವಭೌಮ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತವೆ.

ಈ ಮೇಲೆ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ರಾಜಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳು ಹೊರಗೆಡಹುವ ರಾಜಪ್ರಭುತ್ವಸ್ವರೂಪದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಕೆಳಕಂಡಂತೆ ಕ್ರೋಢೀಕರಿಸಬಹುದು.

ಪ್ರಿಯಾಭಿಧಾನಗಳಾದ 'ತುಂಗ' ಅಂತತ್ಯಪ್ರತ್ಯಯಗಳ್ಳು ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ರಾಜಪ್ರಭುತ್ವವು ಕೀರ್ತಿಯ ಉತ್ತುಂಗಕ್ಕೇರಿದುದನ್ನು (ಹಿಮಾಲಯದವರೆಗೆ), 'ವಲ್ಲಭ' ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಲು ಸಮಕಾಲೀನ ಭಾರತದ ಎಲ್ಲಾ ರಾಜರ ಮೇಲೆ ಪಡೆದಿದ್ದ ಅಧಿರಾಜತ್ವವನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿಯುತ್ತವೆ.

ಶೌರ್ಯಾಬಿಧಾನಗಳು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ರಾಜಪ್ರಭುತ್ವದ ವಿಜಿಗೀಷುತೆಗೆ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ದಿಗ್ವಿಜಯ ಮೇಲ್ಮೆಗೆ ಅವರು ಹೊಂದಿದ್ದ 'ಕರ್ನಾಟಕ ಬಲದ' ಅಮೋಘ ಸಾಧನೆಗೆ ಸಂಕೇತಗಲಾಗಿವೆ.

ಬಕ್ತ್ಯಾಬಿದಾನಗಳು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ರಾಜಪ್ರಬುತ್ವದ ಧರ್ಮಪರಾಯಣತೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪುನರುತ್ಥಾನಕ್ಕೆ, ಧರ್ಮಸಮಾನತೆಗೆ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಪ್ರಗತಿಗ ದ್ಯೋತಕಗಲಾಗಿವೆ.

ಅಂತೆಯೇ 'ವರ್ಷ' ಪ್ರಿಯಾಭಿದಾನಗಳು ಮತ್ತು ಪೋಷಕತ್ವಾಧಾನಗಳು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ರಾಜಪ್ರಭುತ್ವದ ಪಾಂಡಿತ್ಯ, ಕಲೆ, ಶೌರ್ಯ, ಧರ್ಮ ಮುಂತಾದುವುಗಳಿಗೆ ತೋರಿದ ಆದರಾಸಕ್ತಿಗಳು, ಕೊಟ್ಟ ಪುರಸ್ಕಾರ, ದಾನ, ಉದಾರ ಅಶ್ರಯ ಪೋಷಣೆಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸುತ್ತವೆ.

ಅಲ್ಲದೆ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ರಾಜರ ಶ್ರೇಷ್ಠತಾಭಿಧಾನಗಳೂ, ಸೌಂದರ್ಯಾಭಿಧಾನಗಳೂ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ರಾಜಪ್ರಭುತ್ವದ ಹಿರಿಮೆ ಗರಿಮೆ ರಂಜಕತೆಯನ್ನು ಸಾಬೀತುಪಡಿಸುತ್ತವೆ.

ಹೀಗೆ ರಾಜಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ರಾಜಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನು ಅಖಿಲ ಭಾರತೀಯಸಾರ್ವಭೌಮತ್ವವುಳ್ಳ ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿ ಪ್ರಜಾರಂಜಕ ಅಧಿಪತ್ಯವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ●